Ministerie van Justitie en Veiligheid

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Directoraat-generaal
Rechtspleging en
Rechtshandhaving
Directie Rechtsbestel

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/jenv

Onze referentie
8135090

Datum 12 november 2026
Betreft Verdeling middelen versterking rechtsstaat

Tijdens het tweeminutendebat Toegang tot het recht van 23 september jongstleden heb ik toegezegd uw Kamer voorafgaand aan de begrotingsbehandeling van Justitie en Veiligheid te informeren over de nadere verdeling van de middelen uit het coalitieakkoord voor versterking van de rechtsstaat. Met deze brief doe ik die toezegging gestand.

Toegang tot het recht is voor onze democratische rechtsstaat van cruciaal belang. Wie met een juridisch probleem zit, moet de hulp kunnen krijgen die daarbij nodig is, ongeacht woonplaats of financiële situatie. Daar werk ik, samen met de betrokken organisaties uit het veld hard aan. Daarom hebben we voor de versterking van de rechtstaat vanaf 2030 €45 miljoen vrijgemaakt. De jaren 2027-2029 bouwen op naar deze €45 miljoen. Ik investeer de beschikbare middelen in het volgende: de versterking van de sociale advocatuur, de versterking van de sociaaljuridische dienstverlening en de verlaging van de griffierechten. Hieronder ga ik in op de verdeling van de structurele middelen vanaf 2030. Op de verdeling van de middelen in de jaren 2027-2029 kom ik terug in de in de voortgangsrapportage toegang tot het recht die ik voor de kerst zal verzenden.

Sociaaljuridische dienstverlening
In 2025 heb ik samen met de ministeries van SZW en BZK en de VNG Lilian Marijnissen als kwartiermaker de opdracht gegeven om voorstellen uit te werken voor een landelijk dekkend netwerk van sociaaljuridische en financiële hulp. Daarbij kijkt zij ook uitdrukkelijk naar de connectie met andere vormen van dienstverlening door de overheid en naar de mogelijkheden om te verbreden naar financiële dienstverlening. Prioritair aandachtspunt binnen haar opdracht zijn de regio's waar het aanbod naar verwachting ontoereikend is. Op 19 januari 2027 zal Lilian Marijnissen haar eindrapport presenteren. Samen met de andere opdrachtgevers zal ik uiterlijk voor de zomer van 2027 een beleidsreactie naar uw Kamer sturen. In die beleidsreactie zullen wij gezamenlijk ingaan op de aanbevelingen en deze ook verbinden aan lopende trajecten die dit thema raken, zoals bijvoorbeeld overheidsbrede loketten van het ministerie van BZK.

Ik kies er voor om uit de in het coalitieakkoord beschikbaar gestelde middelen op termijn 10 miljoen structureel uit te trekken voor het versterken van sociaaljuridische hulp. De bevindingen en aanbevelingen van de kwartiermaker zijn natuurlijk van belang om mee te nemen in de keuzes over de inzet van deze middelen. Ik hecht er waarde aan dat dat

Directoraal-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving
Directie Rechtsbestel

Datum
3 november 2026

Onze referentie
8135090

bedrag zo effectief mogelijk wordt ingezet, aanvullend op en ondersteunend aan de gemeentelijke POK-middelen voor rechtsbescherming. Over de voortzetting van die POK-middelen, die worden uitgekeerd vanuit de begroting van het ministerie van BZK, ben en blijf ik in gesprek met BZK en de VNG. Verder ben ik met uw Kamer van mening dat het zaak is waar mogelijk snel met dit onderwerp aan de slag te gaan. Daarom ben ik momenteel aan het verkennen hoe we hier op onderdelen eerder mee aan de slag kunnen, voortbordurend op de reeds lopende initiatieven waaronder het ontwikkeltraject in Noord- en Midden-Limburg voor de versterking van de samenwerking tussen het juridische en sociale domein. Ik zet daarvoor momenteel stappen om samen te werken met de Belangenbehartiger Belastingplichtigen en Toeslaggerechtigden (BBT) die onder andere inzet op een landelijk dekkend netwerk van fiscale rechtshulp. De bevindingen die in de tussenrapportage van de kwartiermaker zijn aangedragen geven aanleiding op hier reeds mee aan de slag te gaan. Belangrijk is dat er goed wordt gesproken met gemeenten/regio's over wat zij vanuit het perspectief van hun inwoners nodig achten om de sociaaljuridische en fiscale hulp te versterken en wat daarvoor vanuit het Rijk geboden zou kunnen worden. In de komende voortgangsrapportage toegang tot het recht zal ik hier nader op ingaan.

Investeringen sociale advocatuur
Op 24 april 2026 heb ik uw Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van het visietraject toekomst sociale advocatuur.[1] Hierin heb ik het geheel van onderdelen vermeld waarop ik wil inzetten om de visie te bewerkstelligen dat het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand aantrekkelijk is en blijft, met goede voorwaarden die gericht zijn op de toekomst. In het stelsel moet er een stabiel aanbod zijn van vakbekwame, sociaal en maatschappelijk gemotiveerde advocaten. Daarvoor zijn verschillende elementen van belang waaronder voldoende opleidingsplekken en een regionale aanwezigheid van zowel kantoren, samenwerkingsverbanden als eenpersoonspraktijken. Daarnaast is het ook van belang voor een langere periode (financieel) perspectief te bieden zodat sociaal advocaten, mede gelet op de complexiteit van het werk, ook behouden blijven voor het stelsel en kunnen investeren.
Om te komen tot een duurzaam aanbod van sociaal advocaten, werk ik langs vier pijlers imago, onderwijs, doelmatige bedrijfsvoering en bedrijfsstructuren. De doelen en maatregelen van deze pijlers liggen in elkaars verlengde en moeten ook in samenhang worden bezien. Een van de doelen is dat binnen tien jaar (uiterlijk in 2037) 3.000 sociaal advocaten zijn ingestroomd en/of behouden. Daarmee wordt bijgedragen aan het ultieme doel van een stabiel en toekomstbestending aanbod van sociaal advocaten. Om dit doel te bereiken is in de brief van 24 april 2026 als maatregel een vorm van kantoortoeslag aangekondigd.

De afgelopen maanden is, aan de hand van het beleidskompas, gewerkt aan de manier waarop het doel van 3000 advocaten over tien jaar het beste kan worden bereikt. Daarbij heeft mijn ministerie als onderdeel van het beleidskompas onder meer gesproken met de Nederlandse orde van advocaten (NOvA), de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN), de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) en lokale orden van advocaten in verschillende regio's. Er zijn verschillende opties verkend, waaronder een kantoorvergoeding, een verhoging van het punttarief en een vergoeding voor patroons en combinaties daarvan.

Uit de gesprekken komt een rode draad naar voren: het acute knelpunt is op dit moment vooral een groot en urgent gebrek aan opleidingsplekken. Kantoren, ook de kleinere en

[1] Kamerstukken II 2025-2026, 31753, nr. 315.

Directoraal-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving
Directie Rechtsbestel

Datum
3 november 2026

Onze referentie
8135090

ook eenpersoonspraktijken, willen doorgaans graag een toekomstig sociaal advocaat opleiden, maar durven het financiële risico niet te dragen. Tegelijk vragen partijen om perspectief op de lange termijn, zodat kantoren weer kunnen investeren. Verder zien we ons geconfronteerd met een groep van circa 2500 advocaten die in de komende tien jaren de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.[2] Daarnaast zijn er dreigende tekorten van sociaal advocaten in verschillende regio's in het land, onder andere in Groningen en Drenthe.[3]

Gelet op deze urgente problematiek heb ik besloten om allereerst in te zetten op een opleidingsvergoeding voor patroons die advocaat-stagiairs opleiden in combinatie met de voorzetting van de subsidie voor de kosten van de beroepsopleiding. Daarnaast zal het basispunttarief worden verhoogd. Hiermee wordt tegelijk geïnvesteerd in de nieuwe generatie sociaal advocaten én in het behoud van sociaal advocaten. Hiermee geef ik ook invulling aan de motie van het lid Wijen-Nass (BBB)[4] over het prioriteren van regionale spreiding bij maatregelen voor de sociale advocatuur, de motie van het lid Dobbe (SP)[5] over tijdelijke maatregelen voor meer opleidingsplekken voor sociaal advocaten en de motie van de leden Struijs (50PLUS), Abdi (PRO) en Dobbe (SP)[6] over alles in het werk stellen voor extra middelen voor de sociale advocatuur.

Ik ben voornemens om voor de opleidingsvergoeding, de subsidie voor de kosten van de beroepsopleiding en de verhoging van het punttarief structureel €22 miljoen uit te trekken. De invoering van deze maatregelen kent een opbouw van middelen in de jaren 2027-2029. Op dit moment breng ik de gevolgen voor de jaren 2027-2029 in kaart. Ook bezie ik welke mogelijkheden er in die jaren zijn om aanvullende tijdelijke maatregelen te treffen, in het bijzonder in regio's en op rechtsgebieden waar de nood het hoogst is. Daarnaast wil ik nog juridisch toetsen hoe een verdere focus gelegd kan worden op de regio's waar het aanbodsprobleem het meest nijpend is en op de rechtsgebieden waar tekorten dreigen. Omdat hiervoor tijd nodig is, kom ik hierop terug in de komende voortgangsrapportage toegang tot het recht.

Ik ben ervan overtuigd dat een opleidingsvergoeding in combinatie met een verhoging van het punttarief de meest effectieve oplossing is om het doel te bereiken en de urgente dreiging van dalend aanbod van sociaal advocaten en het tekort aan opleidingsplekken tegen te gaan. Deze investering bereikt alle sociaal advocaten, van grotere kantoren tot eenpersoonspraktijken in de regio, en biedt advocaten ook meer zekerheid op de langere termijn. Het draagt daarmee bij aan de visie: een aantrekkelijk, toekomstgericht stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand met goede voorwaarden en een stabiel aanbod van vakbekwame, mensgerichte advocaten.

Een van de overwogen opties is de door de Commissie-Van der Meer II aanbevolen kantoortoeslag. Deze is gericht op het perspectief op de lange termijn en moet kantoorvorming stimuleren om zodoende opleidingsplekken te creëren. De NOvA heeft ook op 9 april 2026 een uitwerking gepresenteerd van de voorwaarden van een dergelijke toeslag.[7] Ik onderschrijf ten zeerste het doel dat toegewerkt moet worden

[2] Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand, *Jonge advocaten verlaten steeds vaker het* vak, 6 juni 2024, via: https://www.rvr.org/@16678/jonge-sociaal-advocaten-verlaten-steeds/.
[3] *Kamerstukken II* 2025/26, 31753, nr. 314.
[4] *Kamerstukken II* 2024/25, 31753, nr. 309.
[5] *Kamerstukken II* 2025/26, 29279, nr. 1054.
[6] *Kamerstukken II* 2025/26, 29279, nr. 1057.
[7] Zie: https://www.advocatenorde.nl/nieuws/kantoorvergoeding-noodzakelijk-voor-voortbestaan-sociale-advocatuur-nova-ontwikkelt.

Directoraal-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving
Directie Rechtsbestel

Datum
3 november 2026

Onze referentie
8135090

naar een duurzaam aanbod van sociaal advocaten. Dit komt terug in de visie op de toekomst van de sociaal advocatuur. Zoals beschreven in de visie is het van belang in te zetten op zowel instroom als behoud van sociaal advocaten, en daarbij ruimte te bieden voor innovatieve organisatievormen en samenwerkingsverbanden met een doelmatige bedrijfsvoering, opleidingscapaciteit en een positief imago. Dit draagt uiteindelijk bij aan een duurzaam en toekomstbestendig stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

Hoewel ik inzie dat een kantoorvergoeding voor de langere termijn mogelijk kan bijdragen aan meer duurzaam aanbod, heeft mijns inziens een opleidingsvergoeding en een verhoging van het punttarief voor de komende jaren de meeste impact. Het tekort aan opleidingsplekken, de dreigende tekorten in bepaalde regio's en op bepaalde rechtsgebieden en de urgente vergrijzing, maakt een directe investering in opleidingsplekken nodig. Daarbij vind ik het belangrijk dat niet alleen kantoren met meer dan drie advocaten, maar ook kleinere kantoren en eenpersoonspraktijken een advocaat-stagiair kunnen opleiden en zo kunnen groeien. Groei van de sociaal advocatuur is nodig, in het bijzonder in niet-Randstedelijke regio's. Met deze opleidingsvergoeding in combinatie met een hoger punttarief wordt dat mogelijk.

Naast de inzet op opleidingscapaciteit, blijft het stimuleren van samenwerking en duurzame kantoren binnen de sociaal advocatuur van groot belang voor een duurzaam aanbod van sociaal advocaten. Ik zie daar ook nadrukkelijk een rol voor innovatie. Ik blijf hier daarom aan werken, onder meer via de aanbevelingen van het WODC en de Commissie Kernwaarden advocatuur en alternatieve organisatiestructuren over moderne praktijkstructuren.[8]

De inzet van alle hiervoor genoemde maatregelen en het effect daarvan op het aanbod van sociaal advocaten, de opleidingsplekken, het behoud en ontwikkeling van samenwerkingsverbanden en de kantoorvorming zal ik vanaf 2027 doorlopend monitoren, zodat waar nodig en mogelijk bijgestuurd kan worden. Een eerste evaluatie zal daarvoor eind 2029 uitgevoerd worden, hetgeen in potentie ook kan resulteren in een herverdeling van de middelen indien de evaluatie daarvoor aanleiding geeft.

Griffierechten
Voor verlaging van de griffierechten trek ik vanaf 2030 structureel in totaal € 13 miljoen uit. De middelen voor deze verlaging kennen een opbouw in de jaren daarvoor. Hier kom nader op terug in de komende voortgangsrapportage toegang tot het recht.

Deze middelen zet ik in om de toegang tot het recht voor iedere inwoner van Nederland te waarborgen. Griffierechten dragen ertoe bij dat de keuze om naar de rechter te gaan weloverwogen wordt gemaakt, maar kunnen voor minder kapitaalkrachtige rechtzoekenden als een drempel voor de toegang tot het recht worden ervaren.

Deze ervaren drempel geldt te meer voor rechtzoekenden die betalingsonmachtig zijn. Voor hen zijn ook verlaagde griffierechtentarieven, zoals griffierechten voor onvermogenden in het civielrecht, niet betaalbaar. Voor het bestuursrecht is sinds 2025 in de Algemene wet bestuursrecht verankerd dat een procedure in het bestuursrecht toch doorgang kan vinden indien de indiener van een beroepsschrift betalingsonmachtig

[8] WODC, *Moderne praktijkstructuren voor advocaten*, 22 april 2026, Alternatieve bedrijfsstructuren voor advocaten; en Commissie Kernwaarden advocatuur en alternatieve organisatiestructuren, rapport, mei 2026, https://www.advocatenorde.nl/nieuws/aanbevelingen-commissie-vormen-opstap-naar-toekomstbestendige-regelgeving-voor-alternatieve.

Directoraal-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving
Directie Rechtsbestel

Datum
3 november 2026

Onze referentie
8135090

is. Voor het civielrecht is dat niet zo. Voor betalingsonmachtige rechtzoekenden kan het onduidelijk zijn wanneer zij onder deze uitzonderingsregel vallen, waardoor zij onnodig zouden kunnen afzien van het halen van hun recht. Om ook in het civielrecht een heldere mogelijkheid voor betalingsonmachtigen te verschaffen om hun recht te halen, zet ik een wetstraject in gang waarmee ook in het civielrecht helder wordt verankerd dat procedures voor betalingsonmachtige rechtzoekenden doorgang kunnen vinden als zij het griffierecht niet kunnen betalen. Dit zal naar verwachting voor minder inkomsten uit griffierechten en een grotere zaakstroom voor de rechtspraak leiden. Daarom trek ik hiervoor structureel € 3 miljoen voor uit. Hiermee verlaag ik de drempel voor toegang tot het recht voor hen die financieel het meest kwetsbaar zijn.

Daarnaast zal ik structureel € 10 miljoen inzetten om ook voor andere groepen rechtzoekenden de financiële drempel om naar de rechter te gaan te verlagen. Daaronder vallen bijvoorbeeld rechtzoekenden met lage inkomens, maar ook zij die net buiten de inkomensnorm voor de rechtsbijstand vallen. Voor hen kunnen griffierechten als een drempel worden ervaren voor de toegang tot het recht. Deze griffierechtenverlaging zal ik de komende maanden verder uitwerken. Ik zal daarbij zoveel mogelijk uitgaan van welke besteding van middelen het meest effectief is voor versterking van de toegang tot het recht, rekening houdend met het parallelle traject voor verhoging van de griffierechten voor hoge vorderingen naar aanleiding van het amendement Coenradie.[9]

Ik zie uit naar de nadere gedachtewisseling met uw Kamer tijdens de begrotingsbehandeling van Justitie en Veiligheid op 17 en 19 november aanstaande.

De Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

Claudia van Bruggen

[9] Kamerstukken II, 2025-26, 36800-VI, nr. 128